

## QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSİYALARNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH

### IMPROVING INVESTMENT MANAGEMENT MECHANISMS AND INCREASING ECONOMIC EFFICIENCY IN CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY ENTERPRISES

Nishanbaev Nuriddin Abdugafarovich

Raimov Otamurod Xolmuratovich

Tashpulatova Durdona Abduvoxid qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18384609>

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda qurilish materiallari sanoati korxonalarida investitsiyalarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish hamda ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri masalalari yoritilgan. Modernizatsiya sharoitida investitsiya jarayonlarini samarali tashkil etish, xorijiy tajribalarni joriy etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari asoslab berilgan.

**Abstract.** This thesis examines the theoretical and practical aspects of improving investment management mechanisms in construction materials industry enterprises and their impact on economic efficiency. Under the conditions of modernization, special attention is paid to the effective organization of investment processes, the introduction of foreign experience and advanced management practices, as well as the rational use of investment resources. The main directions for enhancing production efficiency, reducing costs and strengthening the competitiveness of enterprises through the improvement of investment management systems are substantiated.

**Kalit so'zlar:** qurilish materiallari sanoati, investitsiya boshqaruvi, modernizatsiya, iqtisodiy samaradorlik, xorijiy tajriba, ishlab chiqarish.

**Keywords:** construction materials industry, investment management, modernization, economic efficiency, foreign experience, production efficiency.

Hozirgi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan sharoitda sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishini ta'minlashda investitsion faoliyat muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, qurilish materiallari sanoati infratuzilma rivoji, uy-joy qurilishi va sanoat obyektlarini barpo etishda asosiy tayanch tarmoqlardan biri hisoblanadi. Mazkur tarmoqning texnologik yangilanishi va ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish investitsiyalarni samarali boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi.

O'zbekiston Respublikasida sanoatni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarishni texnik va texnologik jihatdan yangilash, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda qurilish materiallari sanoatiga yo'naltirilayotgan investitsiyalar hajmi ortib borayotgan bo'lsa-da, ularni boshqarish mexanizmlarining yetarli darajada takomillashmaganligi ayrim hollarda kutilgan natijalarga erishishni qiyinlashtirmoqda.

Investitsiyalarni boshqarish mexanizmi investitsiya resurslarini rejalashtirish, moliyalashtirish, taqsimlash, monitoring qilish va yakuniy natijalarni baholash jarayonlarini o'z ichiga oladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, investitsiya loyihalarini tanlashda iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlarining yetarli darajada hisobga olinmasligi, risklarni boshqarish

tizimining sust rivojlanganligi va boshqaruv texnologiyalarining eskirganligi ishlab chiqarish tannarxining oshishiga hamda rentabellikning pasayishiga olib kelmoqda.

Quyidagi jadval O'zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotida muhim o'rin tutuvchi qurilish materiallari sanoati korxonalarida investitsiya faoliyatining asosiy yo'nalishlari hamda investitsiyalarning iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlariga ko'rsatadigan ta'sirini kompleks tarzda aks ettiradi. Unda modernizatsiya jarayonlari doirasida investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligi, ishlab chiqarish hajmlarining o'sishi, rentabellik darajasidagi o'zgarishlar hamda mehnat unumdorligining oshishi bilan bog'liq asosiy tendensiyalar umumlashtirilgan. Mazkur ma'lumotlar asosida investitsiya boshqaruvi mexanizmlarining korxonalar moliyaviy natijalariga va umumiy iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini baholash imkoniyati yaratiladi.

### Jadval

#### Investitsiyalarni boshqarish samaradorligining asosiy ko'rsatkichlari dinamikasi

| Ko'rsatkichlar                       | Modernizatsiyagacha | Modernizatsiyadan so'ng |
|--------------------------------------|---------------------|-------------------------|
| Investitsiya hajmi (mlrd so'm)       | 25,0                | 40,0                    |
| Ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'm)   | 60,0                | 95,0                    |
| Rentabellik darajasi (%)             | 12,5                | 21,3                    |
| Mehnat unumdorligi (mln so'm/ishchi) | 85,0                | 130,0                   |
| Energiya sarfi (shartli birlik)      | 100                 | 72                      |

Jadvalda keltirilgan ko'rsatkichlar qurilish materiallari sanoati korxonalarida investitsiyalarni samarali boshqarish hamda modernizatsiya tadbirlarini amalga oshirishning iqtisodiy natijalarga sezilarli ta'sir ko'rsatganini yaqqol namoyon etadi. Jadval ma'lumotlariga ko'ra, modernizatsiyagacha investitsiya hajmi 25,0 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, modernizatsiyadan so'ng ushbu ko'rsatkich 40,0 mlrd so'mga yetgan, ya'ni 1,6 barobarga oshgan. Bu esa investitsiya faolligining kuchaygani va ishlab chiqarishni texnik-texnologik yangilashga katta e'tibor qaratilganini ko'rsatadi.

Investitsiya hajmining o'sishi ishlab chiqarish natijalariga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Xususan, ishlab chiqarish hajmi 60,0 mlrd so'mdan 95,0 mlrd so'mgacha oshgan bo'lib, o'sish sur'ati 58 foizni tashkil etgan. Bu holat investitsiya resurslarining asosiy fondlarni yangilash, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va texnologik jarayonlarni takomillashtirishga yo'naltirilgani bilan izohlanadi.

Rentabellik darajasi ham sezilarli ravishda yaxshilangan. Agar modernizatsiyagacha rentabellik 12,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, modernizatsiyadan so'ng ushbu ko'rsatkich 21,3 foizga yetgan. Bu esa ishlab chiqarish samaradorligi oshganini, mahsulot tannarxi pasayganini va moliyaviy natijalar barqarorlashganini anglatadi. Ayniqsa, investitsiya boshqaruvi jarayonida samaradorlik mezonlarining to'g'ri tanlangani yuqori moliyaviy natijalarga erishish imkonini bergan.

Mehnat unumdorligi ko'rsatkichi ham investitsiya boshqaruvining iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini tasdiqlaydi. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, bir ishchi hissasiga to'g'ri keladigan ishlab chiqarish hajmi 85,0 mln so'mdan 130,0 mln so'mgacha oshgan. Bu o'sish

asosan zamonaviy uskunalarni joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va mehnatni tashkil etish darajasining yaxshilanishi hisobiga ta'minlangan.

Energiya sarfi ko'rsatkichining 100 shartli birlikdan 72 shartli birlikka kamayishi esa modernizatsiya jarayonlarida energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish muhim natija berganini ko'rsatadi. Energiya sarfining qisqarishi mahsulot tannarxini kamaytirish, ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va ekologik samaradorlikni oshirish imkonini bergan.

Umuman olganda, jadval ma'lumotlari investitsiyalarni maqsadli va samarali boshqarish modernizatsiya jarayonlarining iqtisodiy natijalarini sezilarli darajada yaxshilashini tasdiqlaydi. Investitsiya hajmining o'sishi ishlab chiqarish kengayishi, rentabellikning oshishi, mehnat unumdorligining ko'payishi hamda energiya sarfining kamayishiga olib kelgan. Bu esa qurilish materiallari sanoati korxonalarida investitsiya boshqaruvi mexanizmlarini yanada takomillashtirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim sharti ekanligini ko'rsatadi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi ham investitsiya boshqaruvini takomillashtirishning muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Jumladan, Germaniyada qurilish materiallari sanoatida investitsiya loyihalarini tanlashda ekologik va energiya samaradorlik mezonlariga alohida e'tibor qaratiladi. Natijada ishlab chiqarish tannarxi kamayib, mahsulot sifati va eksport salohiyati oshmoqda. Janubiy Koreyada esa raqamli boshqaruv tizimlari asosida investitsiya jarayonlarini monitoring qilish keng joriy etilgan bo'lib, bu loyiha muddatlarining qisqarishi va moliyaviy risklarning kamayishiga olib kelmoqda. Xitoy tajribasida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari qurilish materiallari sanoatiga yirik investitsiyalarni jalb etishning samarali vositasi sifatida qo'llanilmoqda.

Mazkur tajribalarni O'zbekiston sharoitida qo'llash investitsiya boshqaruvi mexanizmlarini takomillashtirish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Xususan, investitsiya loyihalarini tanlashda kompleks iqtisodiy baholash usullaridan foydalanish, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish va risklarni boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Investitsiyalarni samarali boshqarish ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish, mehnat unumdorligini oshirish va mahsulot raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Natijada korxonalar moliyaviy barqarorligi mustahkamlanib, bozor sharoitida ularning raqobat ustunligi ta'minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, qurilish materiallari sanoati korxonalarida investitsiyalarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish modernizatsiya jarayonlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim omil hisoblanadi. Xorijiy tajribalarni joriy etish, investitsiya jarayonlarini raqamlashtirish va iqtisodiy baholash tizimini takomillashtirish tarmoq korxonalarining iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. Мэтыкубов А. Д. Вопросы привлечения инвестиций в промышленности Республики Узбекистан (на примере производства строительных материалов) // Бюллетень науки и практики. 2018. Т. 4. №7. С. 379-387. Режим доступа: <http://www.bulletennauki.com/metyokubov> (дата обращения 15.07.2018).
2. Акрамов Э. М., Тулаганов А. А., Юсупов Р. А. Современные тенденции развития промышленности строительных материалов // Материалы научно-практического семинара. Ташкент, 2019. – С. 15–21.

3. Нуримбетов Р. И. Инвестиции как фактор модернизации промышленности строительных материалов // Экономика и управление. – 2018. – № 3. – С. 6–10.
4. Ташмухамедова К., Мэтякубов А. Методология определения эффективности инвестиционных проектов // Бюллетень науки и практики. – 2019. – Т. 5. № 4. – С. 288–292.
5. Мэтякубов А. Д., Матризаева Д. Ю. Экономический анализ эффективности управления инвестициями в промышленности // Бюллетень науки и практики. 2020. Т. 6. №7. С. 251-256. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/56/27>
6. Sharpe W. F. Investments. – New York: McGraw-Hill, 2019. – 912 p.
7. Smith A. The Wealth of Nations. – Oxford: Oxford University Press, 2017. – 482 p.
8. Управление инвестиционными проектами в промышленности: учебное пособие / под ред. С. Фишера. – М.: ИНФРА-М, 2020. – 356 с.
9. OECD. Industrial Policy for the 21st Century. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 210 p.
10. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 2018. – 436 p.